

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 6, 2016 [Назад](#) [Головна](#)

0 0 0 0 0 0 2 2

УДК: 332.1

*Г. І. Рибак,
асистент кафедри економічної теорії,
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, м. Харків*

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

*Н. І. Rybak,
Asistent of department economic theory of the O.M. Beketov National University of Urban Economy, Kharkiv*

IMPROVING THE QUALITY OF LIFE AS A FACTOR OF NATIONAL SECURITY

Стаття присвячена дослідженню напрямів підвищення якості життя населення у контексті соціальної та національної безпеки. Виявлено взаємозв'язок підвищення якості життя населення з соціальною та національною безпекою країни. Розглянуто негативні показники впливу на якість життя населення України, як безпосередні фактори загрози національній безпеці країни. Запропоновано шляхи підвищення якості життя населення країни, та напрямки створення стабільного соціально-економічного стану країни. Зазначена важливість заходів щодо підвищення якості життя населення для забезпечення належного рівня національної безпеки України.

The paper is devoted to research ways of increasing the quality of life in the context of social and national security. The dependence increasing quality of life with social and national security had discovered. The negative indicators impact on the quality of life of Ukraine as direct factors of threats to national security had considered. The directions of development of improving the quality of life of the population, and trends creating a stable socio-economic situation of the country had proposed. The importance of measures to improve the quality of life for maintaining the national security of Ukraine had specified.

Ключові слова: національна безпека, соціальна безпека, економічна безпека, якість життя населення, соціальні загрози.

Keywords: national security, social security, economic security, quality of life, social threats.

Постановка проблеми. Сьогодні питання національної безпеки в Україні стоїть дуже гостро. За деякими соціологічними оцінками ряд держав відноситься до суспільства «всебічного ризику», що є актуальним і для України.. У традиційному розумінні найважливішою загрозою для існування держави вважають воєнну, тобто безпека країни полягає у запобіганні збройного конфлікту чи збройній протидії агресору. Але окрім явної небезпеки існує так звана сфера «м'якої безпеки».

У світовій практиці сучасна національна безпека держави реалізується у таких найважливіших напрямках:

- 1.Самозбереження, тобто самостійне існування держави і народу.
- 2.Територіальна інтегральність.
- 3.Політична незалежність і свобода дій у міжнародному середовищі.
- 4.Якість життя, тобто самостійний вибір політичного, економічного, соціального устрою, як і забезпечення майбутнього на традиціях, культурі та інших національних цінностях.

Сучасні держави світу щораз частіше стикаються з комплексом загроз четвертого напрямку, пов'язаних з функціонуванням економіки, культурного та інформаційного простору держави, станом природного середовища. У сучасному світі ситуація у цих середовищах є особливим предметом захисту та новим полем суперечностей між владними елітами держав. Таким чином національна безпека включає не лише забезпечення територіальної цілісності, а саме воєнну безпеку, а ще й економічну, соціальну й екологічну складову.

Аналіз останніх досліджень. Але соціальна безпека як складова національної безпеки є досить новим поняттям, тому науковці дають різні його трактування. Такі автори, В. С. Бакіров, В. Н. Ніколаєвський, О. І. Кізілов [1], В. Данилишин, В. Куценко[2], Б. Мінін [3], безпосередньо пов'язують соціальну безпеку з якістю життя населення, а А. М. Колот, О. Ф. Новікова [6] та деякі інші науковці у сфері соціальних ризиків зазначають, що їх складно передбачити, вони важко вимірюються в кількісному відображенні, є практично безадресними (невідомі джерело та суб'єкт відповідальності). Визначення гостроти викликів та загроз потребує розробки їх критеріїв.

Метою даної статті є виявлення та уніфікація критеріїв, що визначають рівень соціальної та національної безпеки країни.

Виклад основного матеріалу. Українським законодавством національна безпека України визначається, як «захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам», досягається шляхом проведення виваженої державної політики у політичній, економічній, соціальній, воєнній, екологічній, науково-технологічній, інформаційній та ін. сферах [2]. В Україні забезпечення економічної та соціальної безпеки, нарівні із захистом суверенітету і територіальної цілісності, відноситься до однієї з найважливіших внутрішніх складових національної безпеки, характеризує ступінь соціальної стабільності суспільства [7, с. 62].

У Концепції національної безпеки України соціальна безпека характеризується як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх та зовнішніх загроз, що є необхідною умовою збереження та примноження духовних і матеріальних цінностей.

Соціальна безпека як комплексна складова національної безпеки включає різноманітні сфери життєдіяльності людини. Критерії соціальної безпеки часто аналізуються з позиції виміру критеріїв економічної безпеки та є уніфікованими з апробованою системою критеріїв, що прийнята в країнах ЄС. Основними її

критеріями, що відображають рівень забезпечення соціальної безпеки, є добробут, рівень доходів населення, оплата праці, стан здоров'я, зайнятість, демографічна ситуація, соціально-класова диференціація, соціальний захист, пенсійне забезпечення тощо. Та не всі соціальні загрози можливо врахувати за допомогою економічних критеріїв. Існують і культурні, духовні, ментальні «загрози». Окрім того діяльність держави щодо забезпечення соціальної безпеки населення має базуватися не на констатації результатів, а створенні умов, попередження таких загроз, а саме: належне забезпечення особистих прав і свобод громадян; умов інтелектуального розвитку, саморозвитку; забезпечення умов для реалізації інтелектуального і трудового потенціалу населення та його відтворення; умов проживання, харчування; охорони здоров'я.

За визначенням В. Данилишина та В. Куценко соціальна безпека гарантується за умов поліпшення якості життя і є сукупністю видів безпек, що зумовлені структурою людської життєдіяльності, її сферами: відносини окремих індивідів, груп людей, побудовані таким чином, щоб у процесі їхнього розвитку не виникала небезпека для кожного з них; стійке функціонування соціальних інститутів, що забезпечує стабільний розвиток суспільства [2, с.22].

За трактуванням Б. Мініна соціальна безпека – це стан суспільства, при якому забезпечується номінальний рівень соціальних умов і наданих соціальних благ – матеріальних, санітарно-епідеміологічних, екологічних, психологічних та інших, що визначають якість життя людини і суспільства [3, с.45]

Незважаючи на різницю у трактуваннях науковців, в основі формування змісту поняття «соціальна безпека населення» лежить принцип задоволення інтересів, які б відображали фундаментальні цінності і прагнення, а також цивілізовані шляхи створення таких умов й засоби задоволення соціальних потреб, а саме загалом створення відповідного рівня якості життя населення.

Україна сьогодні потерпає від багатьох загроз особливо критичним є рівень якості життя населення, що характеризується низькими показниками. Соціальну загрозу становить несформованість середнього класу; низький рівень доходів населення та зuboжіння більшої його частки; низький рівень соціальної допомоги населенню; недосконалість системи соціального захисту; загострення демографічних проблем, скорочення тривалості життя, старіння нації; як наслідок деформація трудового потенціалу. Проблеми на ринку праці створюють додаткові загрози, що характеризуються тривалим безробіттям та його зростанням, низькою вартістю робочої сили; низьким рівнем ефективності праці; зuboжінням значної частини працюючого населення; відсутністю умов збереження і розвитку людського, трудового та інтелектуального потенціалу країни, тощо. Екологічні проблеми створюють додаткові загрози.

Негативні тенденції у соціальній сфері (зuboжіння населення, зростання диференціації його доходів та соціальне розшарування, руйнація трудового потенціалу нації) створюють загрози соціальній безпеці України, призводять до суперечностей у суспільстві, соціальних конфліктів та руйнації соціальної системи [6, с. 13]. Дані загрози тягнуть за собою моральну та духовну деградацію в суспільстві; неконтрольовані міграційні процеси в країні тощо.

Відповідно, усі зазначені складові прямо або опосередковано чинять вплив на якість життя населення, а все, що знижує якість життя, завдає шкоди конкретній людині, суспільству в цілому, є факторами, які загрожують соціальній безпеці. Існує чітка залежність між показником соціальної стабільності суспільства та рівнем соціальної безпеки. Порушення соціальної стабільності суспільства неминує призводить до підвищення соціальної небезпеки [5, с.136]. Але окрім цього якість життя населення є ще й відображенням економічної та екологічної захищеності та є знаковим індикатором національної безпеки загалом.

Для подолання зазначених негативних явищ в Україні створюються різноманітні програми та проводяться заходи щодо їх подолання, але всі вони не системні та не дають бажаного результату. Сьогодні, як ніколи стає актуальною запроваджена «Стратегія демографічного розвитку України на 2006-2015 роки, продовженням якої є «Стратегія сталого розвитку "Україна - 2020"» [7]. Головна особливість Стратегії полягає в тому, що її затверджено як пріоритетну державну програму для всіх державних та регіональних програм. Одним з основних її завдань є покращення якості життя населення України і покращення якості власне самого населення, подолання демографічної кризи та збереження духовного потенціалу. Крім того в рамках Стратегії розробляється низка законодавчих актів для поліпшення якості життя населення за наступними напрямками: модернізація системи охорони здоров'я, збереження довкілля, розвиток культури, розвиток фізичної культури та спорту, створення ринку доступного житла, вдосконалення підтримки соціально-вразливих верств населення, розвиток трудового потенціалу, створення сучасної і якісної освіти та підготовки кадрів.

Головної уваги заслуговує збереження та розвиток трудового потенціалу, який є важелем у всебічному розвитку країни. Для цього державні органи влади при створенні законодавчих актів мають дотримуватися Концепції гідної праці, для цього держава повинна затвердити пріоритетними не мінімальні, а оптимальні соціальні стандарти, які мають забезпечити різним категоріям населення рівні соціальні можливості, перспективи горизонтальної і вертикальної мобільності та умови для саморозвитку [3, с. 487].

Не зайвим буде і дослідження світового досвіду. Особливої уваги у даній сфері заслуговує польський досвід розв'язання проблеми, щодо підвищення якості життя населення. Основними напрямками операційної програми “Людський капітал”, в межах Стратегії розвитку Польщі на 2007 – 2013 рр. було: зростання конкурентоспроможності та інноваційності економіки; сприяння зростанню рівня зайнятості, розвитку людського та соціального капіталу; боротьби з безробіттям і суспільною ізоляцією, ліквідації гендерної нерівності; розвиток і підтримка сфери охорони здоров'я; інвестиції в освіту та інфраструктуру освітньої сфери; здійснення ефективної міграційної політики.

Велика увага була приділена саме розвитку освіти та сприянню самоосвіти. Зменшено базу оподаткування на величину витрат на розвиток людського капіталу, надання кредитів на освіту, збільшення державних витрат на дослідницькі проекти.

Держава може стійко розвиватися і зберігати національну безпеку у сучасному світі тільки за умови, якщо її економічна політика спрямована на поліпшення якості життя населення, розширення його можливостей будувати власне майбутнє. Для цього необхідно не тільки збільшувати соціальні стандарти населення, а й поліпшувати багато інших компонент якості життя населення: створювати реальну рівність для здобуття освіти і працевлаштування; забезпечувати рівні можливості для чоловіків та жінок; високий рівень медичного обслуговування; якісне харчування й ін.

Перспективи подальших досліджень. Негативні тенденції, що створюють загрози національній безпеці у подальшому гальмують розвиток суспільства і можуть стати причинами порушення рівноваги та стабільності.

Тому актуальним є дослідження стану якості життя населення України та забезпечення його підвищення до європейського рівня та дотримання таких соціальних стандартів з метою розробки превентивних заходів та недопущення загроз, які можуть дестабілізувати соціальну сферу та національну безпеку країни загалом.

Література.

1. Бакіров В. С. Якість життя населення пострадянських країн у соціологічному вимірі / В. С. Бакіров, В. Н. Ніколаєвський, О. І. Кізілов та ін. ; за ред. В. С. Бакірова. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. – 216 с.
2. Данилишин Б., Куценко В. Соціальна безпека – підґрунтя сталого розвитку // Вісник НАНУ. – 2010. – № 1. – С.20-28.
3. Куценко В. І. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку / В. І. Куценко, В. П. Удовиченко. - Чернівці : Видавець Лозовий В. М., 2011. - 656 с.
4. Минин Б.А. Возвратное право и социальная безопасность / Б.А. Минин. – М., 2000. –198 с.
5. Приятельчук А. О. Соціальна безпека в контексті управління розвитком суспільних відносин / А. О. Приятельчук, О. М. Іщенко // Альманах. Філософські проблеми гуманітарних наук. - К. : Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2010. - №19. - С. 135-140.
6. Соціальна безпека: теорія та українська практика : монографія / І. Ф. Гнибіденко, А. М. Колот, О. Ф. Новікова та ін. ; за ред. І. Ф. Гнибіденка, А. М. Колота, В. В. Рогового. - К. : КНЕУ, 2006. - 292 с.
7. Стратегія сталого розвитку "Україна - 2020" [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10>

References.

1. Bakirov, V.S., Nicholas, V.N. and Kizilov, A. (2008), 'Yakist' zhyttia naselennia postradians'kykh krain u sotsiologichnomu vymiri [Quality of life post-Soviet countries in the sociological dimension], Karazin's KNU, Kharkov, Ukraine, 216 p
2. Danylyshyn B. (2010), Social Security - the foundation of sustainable development, Bulletin of the National Academy of Sciences, no.1, pp.20-28
3. Kutsenko V. I. (2011), Sotsial'na bezpeka v konteksti staloho rozvytku [Sotsialna bezpeka in konteksti steel rozvytku], Vydavets' Lozovyy V. M., Chernihiv, Ukraina, 565 p
4. Minin B. A. (2000), 'Vozvratnoe pravo u sotsyalnaia bezopasnost [Reflexive Law and Social Safety], Moskwa, Russia, 198 p
5. Pryyatelchuk A. (2010), "Social Security in the context of managing the development of public relations", Philosophical problems of the human sciences, Kyiv National University, Kyiv, Ukraine, no. 19. - pp. 135-140
6. Hnybidenko I. F., Kolot A. M., Novikova O. F. (2006), Sotsial'na bezpeka: teoriia ta ukrains'ka praktyka [Social Security: Theory and Practice Ukrainian], KNEU, Kiev, Ukraine, 292 p
7. Stratehiia staloho rozvytku "Ukraina - 2020". [Online], available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10>

Стаття надійшла до редакції 20.06.2016 р.

ТОВ "ДКС Центр"